

UOT-37

H.T.Kılıç
Bakı Slavyan Universiteti
hilalcebaku@gmail.com

AİLƏ MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN SOSIAL İNKİŞAFI ÜÇÜN MÜHÜM AMİL KİMİ

Açar sözlər: məktəbə hazırlıq, ümumtəhsil məktəbi, ailə, məktəbəqədər təhsil

Məqalədə uşağın məktəbə sosial hazırlığından bəhs olunur. Müasir dövrdə cəmiyyətdə gedən yeniləşmənin, ictimai-siyasi dəyişikliklərin təbii axarı ailə-nikah münasibətlərinin mahiyyətinə və məzmununa həlledici təsir göstərməklə yanaşı, ailədə uşaqların sosiallaşmasında ən mühüm amilə çevrilir.

Ailə sosial cəmiyyətin özəyi onun inkişafının əsas təməlidir. Möhkəm ailə möhkəm cəmiyyət deməkdir. Buna görə də ailə və onun problemləri, xüsusən ailə-nikah problemlərində baş verən konfliktlər, ailə münasibətləri uşaqların sosiallaşmasına, sosial tərbiyəsinə qüvvətli təsir göstərir.

X.T.Кылыч

СЕМЬЯ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Ключевые слова: подготовке к школе, общеобразовательная школа, семья, дошкольное образование

В статье говорится о социальной готовности ребенка к школе. Помимо решающего влияния на характер и содержание семейно-брачных отношений, естественный ход обновления и социально-политических изменений в современном обществе становится важнейшим фактором социализации детей в семье.

Семья является стержнем социального общества и основой его развития. Крепкая семья – крепкое общество. Поэтому семья и ее проблемы, особенно конфликты в семье и проблемы брака, семейные отношения оказывают сильное влияние на социализацию и социальное воспитание детей.

H.T.Kylych

FAMILY AS AN IMPORTANT FACTOR OF SOCIAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Keywords: preparation for school, comprehensive school, family, preschool education

The article talks about the child's social readiness for school. In addition to decisive influence on the nature and content of family and marriage relations, the natural course of renewal and socio-political changes in modern society is becoming an important factor in the socialization of children in the family.

The family is the core of social society and the basis for its development. A strong family is a strong society. Therefore, the family and its problems, especially conflicts in the family and problems of marriage, family relations have a strong impact on the socialization and social education of children.

Pedaqoji, psixoloji tədqiqatlar və pedaqoji müşahidələr, həyat təcrübəsi onu deməyə əsas verir ki, uşaqların sosial tərbiyəsinin əsası ailədən başlayır, daha sonra məktəbəqədər təhsil, ümumtəhsil və digər tədris-tərbiyə müəssisələrində, müxtəlif kollektivlərdə daha sistemli şəkildə davam etdirilir.

Bununla əlaqədar olaraq uşağın məktəb təliminə hazırlığında onun sosial tərbiyəsi, şəxsiyyətin sosial keyfiyyətlərinin inkişaf etdirilməsi xüsusi diqqət tələb edir. Bu prosesdə uşağın tədrisən məktəb həyatına uyğunlaşması, məktəbə müsbət sosial-emosional münasibət bəsləməsi, oxumaq, öyrənmək həvəsinin artırılması bütövlükdə onlarda məktəbə müsbət yanaşma mövqeyini formalaşdırır.

Azərbaycanda məktəbəqədər təhsil sisteminin müasir tələblər səviyyəsində qurulması, məktəbəqədər yaşlı uşaqların intellektual fiziki və psixoloji inkişafı üçün lazımi şəraitin yaradılması, onların şəxsiyyətinin hərtərəfli formalaşdırılması və məktəbə hazırlanması işinin qabaqcıl beynəlxalq standartlara uyğun təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyevin 12 aprel 2007-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin yeniləşdirilməsi Proqramı" sərəncamında irəli sürülən çox vacib və aktual məsələlər bütün respublikada məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin, məktəbə hazırlıq qruplarının əsas fəaliyyət proqramına çevrilmişdir (1).

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində tərbiyə-təlim işlərinin tamamilə yenidən qurulması, orada ciddi struktur dəyişikliklərinin edilməsi ilə əlaqədar hökumət səviyyəsində göstərilən ciddi tələbkarlıq və nəzarət hər bir məktəbəqədər təhsil işçisini, müəllim və tərbiyəçini öz gündəlik əməli işinə

daha da məsuliyyətlə və yeni pedaqoji təfəkkürlə yanaşmağa sövq edir.

“Məktəbə hazırlığın təşkili qaydaları”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarında deyilir: “Məktəbə hazırlığın vəzifələri uşaqlarda oxumaq həvəsinin, onların məktəbə müsbət emosional münasibətinin inkişaf etdirilməsi və möhkəmləndirilməsi, uşaqların məktəbə müvəffəqiyyətlə adaptasiya olunması üçün onlarda şəxsi-sosial xüsusiyyətlərin formalaşdırılmasıdır... Uşağın məktəb təliminə hazırlığı zamanı hər şeydən əvvəl onun sosial hazırlığı nəzərdə tutulmalıdır...” (2, s.5).

Bu mühüm dövlət sənədində uşaqların sosiallaşmasının ailədən başlanması qeyd olunmaqla ilə yanaşı, uşaqlarda “yüksək əxlaqi təsəvvürlərin və vətəndaşlıq hissələrinin (vətənpərvərlik, humanistlik, digər millətlərə hörmət) inkişafı; böyüklərlə və yaşıdları ilə ünsiyyətin qurulmasında yüksək mədəni davranış qaydalarının mənimsənilməsi; öz hərəkətlərində əxlaq normalarının rəhbər tutulması və onlara riayət olunması” (2, s.5) kimi məsələlər əsas sosial tələblər kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Uşaqların məktəb təlimində uğur qazanması, kollektivə adaptasiya olunması, ümumi sosial inkişafı üçün hər bir uşağın məktəbə hazırlıq mərhələsini keçməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Təcrübə və müşahidələrdən də məlum olmuşdur ki, məktəbəqədər müəssisə və ya ümümtəhsil məktəbində məktəbə hazırlıq qruplarından məktəb təliminə gələn uşaqların bilik və dünyagörüşü, sosial hazırlığı ailədən gələn uşaqlara nisbətdə çox yüksəkdir.

Uşaqların mənəvi-əxlaqi və sosial keyfiyyətlərinin təməli ailədə sosial tərbiyə prosesində qoyulur ki, bu da uşağın məktəb təlimindəki uğurlarının əsasını və gələcək inkişafını təşkil edir. Hər bir uşağın öz maraq dünyası, xarakterik keyfiyyətləri var.

Ailədə uşaqlarda düzgün ünsiyyət münasibəti formalaşdırılmalı, ata ana, bacı-qardaş, nənə-baba münasibətləri, habelə həmyaşıdları ilə ünsiyyət və münasibət qaydaları uşaqlara başa salınmalıdır. Buna görə də ailədə uşaqlar ümumi birgəyaşayış normalarına əməl etməli, düzgün davranış normalarını mənimsəməlidirlər.

Ailədə uşaqların sosial tərbiyəsi ilə bağlı, ictimai yerlərdə, nəqliyyat vasitələrində və s. yerlərdə onlara düzgün davranış qaydaları öyrədilməlidir. Uşağın yaşıdları ilə mehriban ünsiyyət və münasibətdə olması, onlarla qaynayıb-qarışması, bir yerdə oynamaları, bir-birinə kömək etməsi, yardımlaşması, valideynlərinə kömək etməsi, salamlanması, sağollaşması, süfrə arxasında özünü düzgün aparması, oyuncaqlarını qoruması, səliqəli davranması və s. sosial tərbiyənin əsas nümunələridir.

Uşağın məktəbə gəlməsi onun həyat tərzini dəyişir, yeni sosial münasibətlər yaradır, uşaqlarda yeni kollektiv münasibətlər formalaşır və

pedaqoji, psixoloji və sosial tələblər yaranır. Bu mürəkkəb pedaqoji, psixoloji və sosial prosesdə uşağın düzgün istiqamət alması, yorulmadan, usanmadan məktəb təliminə hazırlaşması, ona müsbət yanaşması, məktəbi, müəllimləri, uşaqları sevməsi, məktəb qaydalarına həvəslə əməl etməsi onun uğurlu məktəb təliminin və sonrakı sosial fəaliyyətinin əsasını təşkil edir.

Ailədə uşaqların sosial inkişafı təhlil edilməlidir. Ailələr və uşaqlar müxtəlif olduğundan hər bir uşağın sosial inkişafı da müxtəlif olaraq özünəməxsus səciyyə daşıyır. Bu, ilk növbədə ailə üzvlərinin şəxsi keyfiyyətləri, ailə üzvlərinin məişət birliyi, mənəvi cavabdehlik və qarşılıqlı kömək hissənin olması, sərvət meyilləri, elmi dünyagörüşü, mədəni və tərbiyə səviyyəsi və xüsusilə, uşağa münasibəti ilə şərtlənir. Uşaqlarda sosiallaşmasında ilk növbədə valideynlərin nümunəsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Valideyn özü sosial olmaqla bərabər, övladının da sosiallaşması qayğısına daim qalmalı və ona nümunə olmalıdır.

Ailədə valideyn-uşaq münasibətləri ailənin strukturundan, ailədə nəsillər arasında münasibətlərin xarakterindən, övladların cins və yaş xüsusiyyətlərindən, qohumlarla münasibətlərindən və s. asılı olur ki, bu münasibətlər uşağın mənəvi mədəniyyətinin, sosial təcrübəsinin formalaşmasına təsir göstərir. Bu cəhətlər Azərbaycan ailələrində dərin etnik-psixoloji köklərə malikdir. Professor Ləzifə Qasımova bu barədə yazır ki, "Ailə əxlaqı mədəni (şəxsi) əxlaqla tamamlanmalıdır. Mədəni əxlaq sosial tərbiyənin bir tərkib hissəsidir" (3, s.15).

Ailə mühitində uşaqlarda tədricən mədəni-əxlaqi, sosial davranış formalaşır, inkişaf edir və məhz ailədə qardaş-bacıları ilə, yaşlıları ilə birgə həyat tərzini müsbət əxlaqi keyfiyyətlərin yaranması üçün əlverişli zəmin yaranır. Onlar bir-birinə mehriban və səmimi yanaşır, çətin məqamlarda köməklik və qayğı göstərirlər.

Professor Rüşət Hüseynzadə "Ailə pedaqogikası" dərslində yazır: "Ailə münasibətləri, hər şeydən əvvəl, uşaqların emosiya və hisslərinə təsir göstərərək onları sosiallaşdırır. Yaş artdıqca uşaqlar sosial münasibət və təcrübəni mənimsəyir və nəticədə uşaqlarda xarakter formalaşır" (4, s.8).

Beləliklə, deyə bilərik ki, uşaqların məktəbə hazırlığı ailənin, valideynlərin hazırlığından çox asılıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev İ.H. "Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin yeniləşdirilməsi Proqramı" (2007-2010-cu illər). Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 12 aprel 2007-ci il tarixli sərəncamı / "Xalq" qəz., Bakı, 2007, 14 aprel

2. "Məktəbə hazırlığın təşkili qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Nazirlər kabinetinin qərarı. Bakı şəhəri, 8 yanvar, 2010-cu il / Cavadov İ., Cəfərova L.K. Bakı: Azərbaycan Respublikasının Təhsil Problemləri İnstitutunun Təhsil Texnologiyaları Mərkəzinin nəşriyyatı, 2015, 66 s.
3. *Qasımova L.N.* Məktəblilərin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyəsi təcrübəsindən. Bakı: Nurlan. 2004, 220 s.
4. *Hüseynzadə R.L.* Ailə pedaqogikası. Bakı: ADPU, 2017, 442 s.

Redaksiyaya daxil olub 03.05.2021